

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Valt de lezer om te turnen? Effecten van formuleringskeuzes in de zaak 'Van Gelder'

Leeuwen, M. van; Mulder, H.N.M. de; Hollander, A. den

Citation

Leeuwen, M. van, Mulder, H. N. M. de, & Hollander, A. den. (2022). Valt de lezer om te turnen? Effecten van formuleringskeuzes in de zaak 'Van Gelder'. *Tijdschrift Voor Taalbeheersing*, 44(3), 156-175.
doi:10.5117/TVT2022.3.002.LEEU

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3618912>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Valt de lezer om te turnen? Effecten van formuleringskeuzes in de zaak ‘Van Gelder’¹

Maarten van Leeuwen, Hannah De Mulder en Astrid den Hollander

Abstract

The current study assesses whether the stylistic choices that Van Leeuwen & Van Haaften (2018) identified in the ‘Van Gelder’ case affect readers’ evaluations. This case revolves around summary proceedings that gymnast Yuri van Gelder brought against NOC*NSF, as NOC*NSF had removed him from the Olympic gymnastics final due to misbehaviour. Van Leeuwen & Van Haaften argue that Van Gelder’s lawyer’s stylistic choices minimise the severity of Van Gelder’s behaviour and paint him as a victim, while the NOC*NSF lawyer maximises the severity of the behaviour and frames Van Gelder as solely responsible for his situation.

209 participants read either an original or a manipulated fragment of the pleas and evaluated the severity of Van Gelder’s behaviour, his responsibility and their agreement with the judge’s decision. Results suggest that whether participants had read the original or the manipulated plea did not affect their evaluations. The content of the plea did matter, however, as participants who read the plea by the NOC*NSF lawyer were more negative about Van Gelder than those who had read Van Gelder’s lawyer’s plea. While the content of a text thus does affect readers’ evaluations, our stylistic manipulations may have been too subtle to make a difference.

Keywords: linguistic-stylistics, stylistic devices, quantitative research, text manipulation

1 Dit artikel is een schriftelijke weergave van een presentatie die gegeven zou worden op het VIOT-congres in Gent op 19-21 januari 2022. Dat congres is vanwege coronamaatregelen niet doorgegaan zoals beoogd.

1 Inleiding

Om een verschijnsel, gebeurtenis of stand van zaken in de werkelijkheid te beschrijven, hebben taalgebruikers vrijwel altijd formuleringsalternatieven tot hun beschikking.² Een glas dat voor de helft gevuld is met vloeistof kan worden getypeerd als 'halfvol' maar ook als 'halfleeg', je kunt iemand die zo min mogelijk geld uitgeeft als 'zuinig' typeren, maar je kunt er ook voor kiezen diegene als 'gierig' te bestempelen, het binnenvallen van een ander land kan als een 'oorlog' of een 'vredesmissie' worden gekarakteriseerd, etc.

Een van de uitgangspunten van stilistisch onderzoek is dat dit soort formuleringsalternatieven semantisch niet uitwisselbaar zijn, maar een verschillend *perspectief* geven op het verschijnsel of de gebeurtenis in kwestie (Van Haaften 2021: 8; Stukker & Verhagen 2019: hoofdstuk 2). Wanneer een voor de helft gevuld glas als 'halfvol' wordt getypeerd, ligt de nadruk bijvoorbeeld op het feit dat het glas een bepaalde inhoud bevat, terwijl bij 'halfleeg' het ontbreken van een bepaalde glasinhoud juist centraal staat; spaarzaam omgaan met geld wordt met 'zuinig' op een positievere manier gekarakteriseerd dan met 'gierig', en of er sprake is van een 'oorlog' of een 'vredesmissie' maakt verschil voor hoe het binnenvallen van een ander land beoordeeld wordt. Met de keuze voor een bepaalde formulering wordt de lezer of luisteraar dus in een bepaalde denkrichting gestuurd, die (subtiel) anders zou zijn wanneer een formuleringsalternatief zou worden gekozen.³ Dit maakt formuleringskeuzes het bestuderen waard: ze kunnen een verschillend effect sorteren – iets wat ook gestaafd wordt door experimenteel onderzoek.⁴

Een specifieke vorm van stijlonderzoek is taalkundig-stilistisch onderzoek (zie voor een uitgebreide introductie Stukker & Verhagen (2019) en de referenties aldaar). Bij taalkundig-stilistisch onderzoek worden geen experimenten verricht, maar wordt op basis van taalkundige analyse *aannemelijk* gemaakt dat (combinaties van) stilistische keuzes bepaalde effecten sorteren (Van Leeuwen 2015, p. 17). Dit kan met een beknopt voorbeeld geïllustreerd worden. Stel dat twee kinderen, Carl en Thomas, in het huis van Thomas'

2 Dank aan twee anonieme reviewers voor hun constructieve commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

3 Volgens de stilistiek beschrijven formuleringsvarianten dus enerzijds hetzelfde verschijnsel in de werkelijkheid, maar verschillen ze tegelijkertijd in betekenis. Een theoretische verklaring voor deze paradox is te vinden in de cognitief-taalkundige notie 'construal'. Zie voor een nadere uiteenzetting Stukker & Verhagen (2019, p. 26-32).

4 Zie bijvoorbeeld Fausey & Boroditsky (2010), Gladney & Rittenburg (2005) en Walker e.a. (2021).

ouders met een bal aan het spelen zijn. Carl schiet de bal tegen een vaas die daardoor breekt. Om dit aan zijn ouders te vertellen, heeft Thomas o.a. de volgende twee formuleringalternatieven tot zijn beschikking:

- (1) De vaas is gebroken.
- (2) Carl heeft de vaas gebroken.

Deze zinnen zijn stilistische varianten van elkaar: ze beschrijven dezelfde gebeurtenis. Tegelijkertijd geven ze een deels verschillende kijk op de situatie, hetgeen samenhangt met het gebruik van een passieve of actieve constructie in respectievelijk (1) en (2). Een kenmerk van de passieve constructies is dat deze kunnen worden gebruikt om de handelende instantie op de achtergrond te laten. Dit heeft gevolgen voor de voorstelling van zaken (zie Onrust, Verhagen & Doeve 1993, p. 83-100): door het gebruik van een passieve constructie in (1) wordt de gebroken toestand van de vaas centraal gesteld en blijft in het midden wie voor dat breken verantwoordelijk is, terwijl met de actieve constructie in (2) Carl expliciet wordt genoemd als 'dader'. Door dit verschil in agentiviteit is de mate waarin Carl als schuldige voor de schade wordt voorgesteld dan ook groter in (2) dan in (1).

Dit voorbeeld illustreert beknopt hoe in taalkundig-stilistisch onderzoek claims over effecten van formuleringskeuzes worden gemotiveerd: ze zijn gestoeld op taalwetenschappelijke inzichten over de semantische, syntactische en/of pragmatische eigenschappen van de taalmiddelen in kwestie (in dit geval: inzichten over een verschil tussen een passieve of actieve constructie), waarbij ook een beroep wordt gedaan op gedeelde intuïties tussen taalgebruikers: de lezer kan de claims aan diens eigen intuïties toetsen. Taalkundig-stilistische claims over effecten van formuleringskeuzes hebben zodoende een empirische en intersubjectieve basis (Stukker & Verhagen 2019: p. 56-57; Van Leeuwen 2015, p. 180). Tegelijkertijd maakt het voorbeeld duidelijk dat dergelijke claims strikt genomen gemotiveerde *hypotheses* blijven: om stelligere uitspraken te kunnen doen (in het gegeven voorbeeld: wordt Carl in (2) daadwerkelijk meer als schuldige gezien dan in (1)?), is experimenteel vervolgonderzoek nodig. Hiertoe wordt in de taalkundige stilistiek ook opgeroepen (Van Leeuwen 2015, p. 181; Stukker & Verhagen 2019, p. 232-233).

In dit artikel geven wij gehoor aan deze oproep door voor een specifieke casus na te gaan of de daarin gevonden stijlpatronen daadwerkelijk effecten sorteren. Wij richten ons op de zaak 'Van Gelder', die draaide om een kort geding dat turner Yuri van Gelder aanspande tegen de Nederlandse sportorganisatie NOC*NSF nadat hij de olympische turnfinale van 2016

dreigde te missen. Uit taalkundig-stilistisch onderzoek van Van Leeuwen & Van Haaften (2018) is gebleken dat de advocaten van Van Gelder en NOC*NSF in hun pleidooien tal van strategische formuleringskeuzes maakten die functioneel waren gegeven hun retorische doelen: in hun pleidooien zijn patronen van formuleringskeuzes te ontwaren die aansturen op verschillende conclusies over de gebeurtenissen die tot Van Gelders uitsluiting leidden. Of deze (bewust of onbewust gemaakte) formuleringskeuzes ook *daadwerkelijk* invloed hebben op hoe de gebeurtenissen die zorgden voor Van Gelders uitsluiting gepercipieerd werden is daarbij nog een open vraag; het is deze vraag die wij in dit artikel willen exploreren.

De opbouw van dit artikel is als volgt. In de volgende paragraaf geven we relevante achtergrondinformatie over de zaak 'Van Gelder' en Van Leeuwen & Van Haaften (2018) analyse. In paragraaf 3 en 4 doen we vervolgens verslag van het experiment: we schetsen de gehanteerde methode (paragraaf 3) en de resultaten (paragraaf 4). In paragraaf 5 reflecteren we op de uitkomsten en op de vraag hoe (tekstanalytisch) taalkundig-stilistisch onderzoek en experimenteel onderzoek naar formuleringskeuzes zich tot elkaar verhouden.

2 De zaak 'Van Gelder'

Na een carrière vol hoogte- en dieptepunten kwalificeerde Yuri van Gelder zich tijdens de Olympische Spelen van 2016 in Rio de Janeiro voor de olympische turnfinale. Om zijn kwalificatie te vieren ging hij die avond naar het Holland Heineken House. Tegen Van Gelder, die de volgende dag weer moest trainen met het turnteam, was gezegd geen alcohol te drinken, en hij had zijn coach via WhatsApp toegezegd rond middernacht terug te zijn. Na zijn bezoek aan het Holland Heineken House, waar hij een aantal biertjes dronk, ging Van Gelder zijn kwalificatie elders in Rio verder vieren. 's Ochtends vroeg keerde hij dronken terug in het olympisch dorp; teamgenoten werden daarbij gestoord. Van Gelder miste de volgende dag de geplande ochtendtraining. Vanwege zijn gedragingen werd Van Gelder uit de olympische ploeg gezet en naar Nederland teruggevoerd. Deze ingrijpende maatregel was volgens NOC*NSF noodzakelijk omdat Van Gelder met zijn "ontoelaatbare" gedrag de normen en waarden die binnen de olympische ploeg gelden "op grove wijze" zou hebben overschreden (NOS, 2016). Terug in Nederland vocht Van Gelder de beslissing van NOC*NSF tevergeefs aan in een kort geding dat live werd uitgezonden (Van Leeuwen & Van Haaften 2018, p. 140).

In het kort geding werd Van Gelder bijgestaan door advocaat Cor Hellingman; de belangen van NOC*NSF werden vertegenwoordigd door advocaat Haro Knijff. Voor Cor Hellingman was het zaak om de rechter ervan te overtuigen dat het gedrag van Van Gelder niet van dien aard was dat het voor NOC*NSF een terechte grond kon vormen om Van Gelder naar huis te sturen; voor Knijff gold het tegendeel (Van Leeuwen & Van Haaften 2018, p. 140-141). Gegeven de aard van de gebeurtenissen die tot het kort geding leidden, speelden de volgende twee kwesties daartoe een cruciale rol (Van Haaften & Van Leeuwen 2021, p. 107):

- 1) Handelde Van Gelder in Rio zoals van een betrouwbare en verantwoordelijke olympische sporter mag worden verwacht?
- 2) Moet Van Gelder gezien worden als een slachtoffer van een onredelijk NOC*NSF-besluit of als een dader die de rust en regelmaat in het olympische team verstoort?

In het licht van deze vragen was het voor Cor Hellingman van belang om in zijn beschrijving van de gebeurtenissen in Rio de ernst van de zaak te *minimaliseren*, en aan te sturen op de conclusie dat Van Gelder een *slachtoffer* van een onredelijk NOC*NSF besluit was. Voor Knijff gold het tegengestelde: voor hem was het zaak om de ernst van Van Gelders gedragingen te *maximaliseren* en hem in de rol van *dader* te plaatsen door te suggereren dat Van Gelder zelf verantwoordelijk was voor de ontstane situatie. Van Leeuwen & Van Haaften (2018) betogen op grond van een taalkundig-stilistische analyse dat beide advocaten vorm geven aan deze tegengestelde strategieën middels allerlei formuleringskeuzes, waaronder het gebruik van intensiveerders, meervoudsvormen, verkleinwoorden, eufemismen, keuzes in zinsvolgorde, modale werkwoorden, gebruik van de lijdende vorm en wisseling in werkwoordstijd.

In het vervolg van dit artikel gaan wij na of de formuleringskeuzes van beide advocaten daadwerkelijk invloed hebben op de voorstelling van zaken, d.w.z. of de formuleringskeuzes van beide advocaten invloed hebben op de gepercipieerde ernst van de gebeurtenissen die leidden tot Van Gelders uitsluiting, en op de mate waarin Van Gelder als slachtoffer of als dader wordt gezien. Omdat de door beide advocaten gehanteerde strategieën erop gericht waren om de rechter van hun standpunt te overtuigen, onderzoeken we daarnaast ook in hoeverre hun formuleringskeuzes invloed hebben op de mate waarin taalgebruikers het oordeel van de rechter rechtvaardig vinden.⁵

5 Naast het overtuigen van de rechter speelde wellicht ook het overtuigen van het grote publiek een rol (de rechtszaak werd live uitgezonden).

Dat wij in de pleidooien van beide advocaten effecten van formuleringskeuzes verwachten, is eerst en vooral ingegeven door de taalkundig-stilistische analyse van Van Leeuwen & Van Haaften (2018). De uitkomsten van hun analyse kunnen gezien worden als *gemotiveerde hypotheses* (vgl. paragraaf 1); het zijn deze hypotheses die wij in dit artikel nader experimenteel toetsen. Het is echter het opmerken waard dat de gedachte dat de door Van Leeuwen & Van Haaften (2018) geïdentificeerde stijlmiddelen effecten kunnen sorteren tot op zekere hoogte ook door eerder experimenteel onderzoek wordt ondersteund, in die zin dat eerdere experimentele studies hebben laten zien dat ten minste een aantal van deze stijlmiddelen effect heeft op de beeldvorming van taalgebruikers. Fausey & Boroditsky (2010) laten bijvoorbeeld zien dat proefpersonen de handelende persoon in een gebeurtenis als schuldiger en meer aansprakelijk zien als een gebeurtenis op een agentieve manier beschreven wordt dan als dezelfde gebeurtenis op een niet-agentieve manier weergegeven wordt, d.w.z. als een actor meer of minder expliciet als handelende instantie wordt voorgesteld.⁶ We verwachten dan ook dat het manipuleren van de agentiviteit van de zin (bijv. door een passieve i.p.v. actieve constructie te gebruiken of vice versa) effect zal sorteren. Eerder experimenteel onderzoek laat verder zien dat ook andere typen formuleringskeuzes die wij manipuleren effecten kunnen sorteren, zoals het gebruik van eufemismen (bijv. Walker e.a. 2021), intensiveerders (zie Liebrecht (2015, p. 13-25) en de daar genoemde literatuur) en werkwoordsvorm (bijv. Hart & Albarracín, 2011). Weliswaar staan in dergelijke studies niet per se precies die effecten centraal waar wij ons in ons onderzoek op richten, maar ze laten wel in meer algemene zin zien dat dit soort formuleringskeuzes effect kunnen hebben op de beeldvorming van taalgebruikers.

3 Methode

3.2.1 Materiaal

Om na te kunnen gaan of de formuleringskeuzes van de advocaten effect hebben, moet een pleidooi-versie met de stijlkeuzes in kwestie vergeleken worden met een pleidooi-versie waarin deze stijlkeuzes zijn gemanipuleerd. Daartoe zijn op basis van de oorspronkelijke pleitnotities⁷ voor beide advo-

6 Daarmee vormt dit onderzoek ook een ondersteuning voor het in paragraaf 1 besproken veronderstelde verschil tussen zin (1) en (2).

7 Het betrof de vooraf uitgeschreven teksten die door de advocaten aan de eerste auteur beschikbaar zijn gesteld; deze zullen niet exact hetzelfde zijn als wat er in de rechtszaal is gezegd, maar komen er wel grotendeels mee overeen.

caten twee tekstversies samengesteld: een ‘originele’ tekstversie, met daarin de door Van Leeuwen & Van Haaften (2018) geïdentificeerde stijlmiddelen, en een ‘gemanipuleerde’ tekstversie, waarin de betreffende stijlmiddelen zijn aangepast. In het experiment stonden zodoende vier teksten centraal:

- Pleidooi Hellingman (advocaat Van Gelder), ‘originele’ tekstversie
- Pleidooi Hellingman (advocaat Van Gelder), ‘gemanipuleerde’ tekstversie
- Pleidooi Knijff (advocaat NOC*NSF), ‘originele’ tekstversie
- Pleidooi Knijff (advocaat NOC*NSF), ‘gemanipuleerde’ tekstversie

Voor de ‘originele’ tekstversie van Hellingman hebben we verschillende zinnen uit Hellingmans oorspronkelijke pleitnotitie samengevoegd waarin de relevante stijlmiddelen voorkwamen. Voor de samenhang en duidelijkheid was het daarbij soms nodig een of meerdere woorden aan de zinnen toe te voegen of twee zinnen tot één te maken. Van deze ‘originele’ tekstversie is vervolgens de ‘gemanipuleerde’ tekstversie van Hellingman afgeleid door systematisch relevante stijlkeuzes te vervangen door formuleringsalternatieven die de ernst van de gebeurtenissen zo min mogelijk afzwakken, en waardoor Van Gelder zo min mogelijk als slachtoffer wordt voorgesteld. Hiertoe hebben wij de taalkundig-stilistische analyse van Van Leeuwen & Van Haaften (2018) als basis genomen, waarbij we hun observaties en analyses op verschillende punten hebben geëxpliciteerd en aangevuld. Deze taalkundig-stilistische analyse, waarin stap voor stap wordt gemotiveerd hoe van de originele naar de gemanipuleerde tekstversie is gekomen, is online te raadplegen in Bijlage 1, via https://osf.io/xutj9/files/osfstorage?view_only=13fa779b32624c06946fbeb7bdbdoc7f.

Het resultaat is te vinden in Tabel 1. Nummering is toegevoegd om vergelijking van de passages te vergemakkelijken; de stilistische middelen die zijn geïdentificeerd als relevant voor het minimaliseren van de ernst van Van Gelders gedrag en voor het portretteren van Van Gelder als slachtoffer zijn daarbij respectievelijk vet gemaakt en gecursiveerd.

Voor de ‘originele’ tekstversie van Knijff hebben we een integrale tekstpassage uit diens pleitnotitie genomen die door Van Leeuwen & Van Haaften (2018: 142-143) op beide strategieën geanalyseerd wordt. Vervolgens is ook van deze tekst middels taalkundig-stilistische analyse een ‘gemanipuleerde’ tekstvariant gemaakt, waarbij we wederom de analyse van Van Leeuwen & Van Haaften (2018) als basis hebben genomen, en hun observaties en analyses op verschillende punten hebben geëxpliciteerd en aangevuld. Ook deze tekstmanipulatie is stap-voor-stap na te volgen online in Bijlage 1; zie https://osf.io/xutj9/files/osfstorage?view_only=13fa779b32624c06946fbeb7bdbdoc7f.

Tabel 1. Tekstversies Hellingman-origineel en Hellingman-gemanipuleerd.

Hellingman-origineel	Hellingman-gemanipuleerd
[1] Hoewel hij [Van Gelder] ook frisdrank bestelde, <u>is hem enkele malen een biertje in de hand gedrukt</u> . [2] Op verzoek van zijn gasten begeleidt hij hen naar hun appartement. [3] In de vroege ochtend sluipt Van Gelder het olympisch dorp weer binnen. [4] <u>Doordat</u> hij zo laat thuiskomt, <u>moet</u> Van Gelder de <u>verloren nachtrust inhalen</u> en hij slaapt de gehele ochtend . [5] Hij meldt wel op enig moment, zij het laat , dat hij de geplande training niet zal bijwonen. [6] Hij mist één ochtendtraining, maar rust goed uit . [7] Eerst op 9 augustus, wordt Van Gelder verzocht bij Maurits Hendriks (Chef de Mission NOC*NSF) en Hans Gootjes (Technisch Directeur KNGU) te komen, die hem <u>ondervragen</u> over het gebeurde , zonder aan te geven wat er op het spel staat. [8] Van Gelder is namelijk nooit door NOC*NSF gewaarschuwd dat hij bij alcoholgebruik of een avondje uit , terwijl hij in de finale zit, <u>direct stante pede</u> naar huis zou worden gestuurd. [9] Na dit <u>verhoor wordt Van Gelder meegedeeld</u> dat <u>hij zal worden teruggetrokken</u> en naar huis <u>wordt gestuurd</u> . [10] Nog diezelfde dag wordt Van Gelder <u>onder escorte</u> op het vliegtuig gezet. [11] Hij <u>verdwijnt als een dief in de nacht</u> uit Rio.	[1] Hoewel hij [Van Gelder] ook frisdrank bestelde, <u>heeft hij enkele malen bier gedronken</u> . [2] Op verzoek van zijn gasten begeleidt hij hen naar hun appartement. [3] Diep in de nacht komt Van Gelder het olympisch dorp weer binnen. [4] <u>Omdat</u> hij zo laat thuiskomt, <u>blijft</u> Van Gelder tot halverwege de middag in bed liggen . [5] Hij meldt op enig moment, maar pas laat , dat hij de verplichte training niet bijwoont. [6] Hij rust uit, maar mist de training . [7] Eerst op 9 augustus, wordt Van Gelder verzocht bij Maurits Hendriks (Chef de Mission NOC*NSF) en Hans Gootjes (Technisch Directeur KNGU) te komen, die hem <u>ragen stellen</u> over de stapavond , zonder aan te geven wat er op het spel staat. [8] Van Gelder is namelijk nooit door NOC*NSF gewaarschuwd dat hij door alcohol te gebruiken of een avond te gaan stappen , terwijl hij in de finale zit naar huis zou worden gestuurd. [9] Na dit <u>gesprek hoort Van Gelder</u> dat <u>hij niet meer aan de wedstrijd deelneemt</u> en <u>naar huis gaat</u> . [10] Diezelfde dag neemt Van Gelder het vliegtuig terug; [11] hij vertrekt uit Rio.

Het resultaat, de 'originele' en 'gemanipuleerde' tekstversie van Knijff, is in Tabel 2 weergegeven. Net als in Tabel 1 is nummering toegevoegd om vergelijking van de passages te vergemakkelijken; de stilistische middelen die zijn geïdentificeerd als relevant voor het maximaliseren van de ernst van Van Gelders gedrag en voor het portretteren van Van Gelder als dader zijn respectievelijk vet gemaakt en gecursiveerd.

3.2.2 Instrumentatie

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, is het effect van de onafhankelijke variabele 'tekstversie' op de afhankelijke variabelen 'ernst Van Gelders gedrag', 'verantwoordelijkheid Van Gelder' en 'rechtvaardigheid oordeel rechter' onderzocht. Daartoe is een vragenlijst opgesteld waarbij deze afhankelijke variabelen als volgt zijn geoperationaliseerd.

Tabel 2. Tekstversies Knijff-origineel en Knijff-gemanipuleerd.

Knijff-origineel	Knijff-gemanipuleerd
<p>[1] <i>Van Gelder heeft herhaalde malen instructies</i> van de turnteamleiding niet opgevolgd. [2] Hij is twee keer spoorloos geweest met alle risico's van dien. [3] <i>Hij heeft zichzelf in een toestand gebracht dat hij een training vanwege overmatig drankgebruik en nachtelijke escapades</i> niet heeft kunnen bijwonen. [4] <i>Hij heeft telkens</i> wisselende verklaringen afgelegd over zijn gedragingen. [5] <i>Hij heeft tegen alle afspraken</i> in alcohol gedronken, terwijl <i>hij nog in competitie was</i> en een kans op een medaille had. [6] <i>Van Gelder heeft een slechte</i> invloed op het team. [7] <i>Zijn</i> teamgenoten hebben hem kwaliijk genomen zijn warrige en gedesoriënteerde gedrag na zijn nachtelijke avonturen en in het verlengde daarvan zijn houding om lak te hebben aan de regels van het team. [8] <i>Van Gelder heeft</i> de normen en waarden die gelden binnen TeamNL op flagrante wijze overschreden.</p>	<p>[1] De instructie van de turnteamleiding werd een enkele keer niet opgevolgd. [2] Hij is twee keer niet vindbaar geweest, hetgeen risico met zich meebracht. [3] Vanwege <i>drank</i> en een avond uit <i>werd</i> een training niet bijgewoond. [4] <i>Er is</i> wisselend verklaard over het gedrag. [5] <i>Er is</i> tegen de afspraak in alcohol gedronken, terwijl <i>de competitie nog bezig was</i> en <i>er nog kans was</i> op een medaille. [6] <i>Het gedrag heeft geen goede</i> invloed op het team gehad. [7] <i>Teamgenoten</i> hebben hem aangerekend het warrige en gedesoriënteerde gedrag na de avond uit en in het verlengde daarvan dat het teamreglement niet werd nageleefd. [8] De normen en waarden die gelden binnen TeamNL zijn overschreden.</p>

De afhankelijke variabele 'ernst Van Gelders gedrag' dient om na te gaan in hoeverre Hellingmans formuleringskeuzes de ernst van Van Gelders gedrag afzwakken, en in hoeverre Knijffs formuleringskeuzes de ernst van zijn gedrag benadrukken. Hiertoe is aan respondenten gevraagd om na het lezen van een tekstpassage op een 11-puntsschaal aan te geven hoe afkeurenswaardig zij het gedrag van Van Gelder vonden (0='totaal niet afkeurenswaardig', 5='geen mening', 10='zeer afkeurenswaardig').

De tweede afhankelijke variabele, 'verantwoordelijkheid Van Gelder', wordt gebruikt om na te gaan in hoeverre de formuleringskeuzes van Hellingman Van Gelder in een slachtofferrol plaatsen, en in hoeverre Knijffs stilistische keuzes Van Gelder als dader portretteren. Volgens Van Leeuwen & Van Haaften (2018) hangt de mate waarin Van Gelder als slachtoffer of dader wordt gezien samen met de mate van verantwoordelijkheid die aan Van Gelder wordt toegeschreven voor de ontstane situatie. Respondenten werd daarom gevraagd om wederom op een 11-puntsschaal aan te geven in hoeverre Van Gelder zelf verantwoordelijk is voor het mislopen van de olympische finale (0='totaal niet zelf verantwoordelijk', 5='geen mening', 10='volledig zelf verantwoordelijk').

De laatste afhankelijke variabele, 'rechtvaardigheid oordeel rechter', is indirect gerelateerd aan het doel van de advocaten om de rechter te overtuigen. Als de formuleringskeuzes in de pleidooien invloed hebben op de mate waarin respondenten overtuigd raken van de boodschap van de advocaat, dan zal dit wellicht ook invloed hebben op de mate waarin zij het eens zijn met het oordeel van de rechter. Ook in dit geval moesten respondenten op een 11-puntsschaal aangeven in hoeverre ze het oordeel van de rechter terecht vonden (0='zeer onterecht', 5='geen mening', 10='zeer terecht').⁸

Naast de drie testvragen werd de respondenten gevraagd om aan te geven hoe natuurlijk ze de gelezen tekst vonden. Vervolgens kregen respondenten twee simpele meerkeuzevragen voorgelegd over de zojuist gelezen tekstpassage, om te kunnen controleren of de tekst met voldoende aandacht gelezen was. Enkel gegevens van respondenten die beide controlevragen juist beantwoordden, zijn in de analyse meegenomen (zie ook paragraaf 3.2.4). Daarnaast kregen de respondenten nog een aantal vragen over demografische kenmerken (geslacht, leeftijd, moedertaal en opleidingsniveau), en een aantal voorkennisvragen, waarbij respondenten o.a. werd gevraagd om aan te geven in hoeverre ze al kennis van Van Gelders rechtszaak hadden, wat hun houding t.o.v. turnen en Van Gelder was en hoe ze hun juridische kennis inschatten.⁹

3.2.3 *Ontwerp*

De vragenlijst is opgesteld met de surveytool *Qualtrics*. De vier tekstversies (zie paragraaf 3.2.1) zijn in een tussenproefpersoonontwerp aan de participanten voorgelegd; de respondenten werden willekeurig aan één van de condities toegewezen. In het experiment zijn de volgende condities onderscheiden:

1. Hellingman (Van Gelder): tekstversie 'origineel'
2. Hellingman (Van Gelder): tekstversie 'gemanipuleerd'

1. Knijff (NOC*NSF): tekstversie 'origineel'
2. Knijff (NOC*NSF): tekstversie 'gemanipuleerd'

8 Een overzicht van (de operationalisatie van) de drie afhankelijke variabelen is ook online te vinden in Bijlage 2; zie https://osf.io/xutj9/files/osfstorage?view_only=13fa779b32624c06946fbeb7bdbdoc7f.

9 Overzichten van de controle- en voorkennisvragen zijn online te vinden in respectievelijk Bijlage 3 en Bijlage 4, zie https://osf.io/xutj9/files/osfstorage?view_only=13fa779b32624c06946fbeb7bdbdoc7f.

In het experiment worden de data van respondenten die de tekstversie ‘Hellingman-origineel’ hebben gelezen vergeleken met de data van respondenten die de tekstversie ‘Hellingman-gemanipuleerd’ hebben gelezen. Daarnaast worden de data van respondenten in de conditie ‘Knijff-origineel’ vergeleken met de data in de conditie ‘Knijff-gemanipuleerd’.

3.2.4 *Participanten*

In totaal namen 232 personen deel aan het onderzoek. Vijf personen konden de vragenlijst niet (volledig) invullen omdat ze geen toestemming gaven voor gebruik van hun data of omdat Nederlands niet hun moedertaal was. Van 15 personen zijn de data niet in de analyse meegenomen omdat één of beide controlevragen (zie paragraaf 3.2.2) onjuist waren beantwoord. Drie personen trokken na afloop van het experiment alsnog hun toestemming voor gebruik van hun data in.

Zodoende zijn de gegevens van 209 personen uiteindelijk gebruikt voor de analyse (gemiddelde leeftijd 36.73, $SD = 17.87$, met 18 en 76 jaar als respectievelijk het minimum en maximum). 71 respondenten waren man (34%); 138 waren vrouw (66%). De meerderheid van de respondenten (56%) had een opleiding op HBO/WO niveau behaald en 22% een opleiding op het MBO. Voor 20% was een middelbareschooldiploma de hoogst behaalde opleiding (de overige 2% gaf aan een andere opleiding gehad te hebben). Hierbij moet wel opgemerkt worden dat 49% van de respondenten op het moment van het invullen van de vragenlijst nog bezig was aan een opleiding.

3.2.5 *Procedure*

Respondenten konden aan het onderzoek deelnemen door te klikken op een anonieme link, waarna zij een *informed consent* te lezen kregen waarin o.a. om toestemming werd gevraagd voor het gebruiken van de verkregen data.¹⁰ Indien geen toestemming werd verleend of als respondenten geen moedertaalsprekers van het Nederlands waren¹¹, werd de vragenlijst beëindigd.

Vervolgens kregen de respondenten de tekst uit Figuur 1 over de zaak ‘Van Gelder’ te zien, om hen (zo nodig) enigszins bekend te maken met de rechtszaak.

¹⁰ De *informed consent* is na te lezen online in Bijlage 5, via https://osf.io/xutjg/files/osfstorage?view_only=13fa779b32624c06946fbeb7bdbdoc7f.

¹¹ Voor niet-moedertaalsprekers van het Nederlands zouden de formuleringskeuzes te subtiel kunnen zijn om de effecten daadwerkelijk te sorteren. We richtten ons daarom alleen op moedertaalsprekers.

Op vrijdag 12 augustus 2016 vond bij de rechtbank in Arnhem een kort geding plaats dat turner Yuri van Gelder had aangespannen tegen de Nederlandse sportorganisatie NOC*NSF. Via dit kort geding probeerde Van Gelder alsnog toegang te krijgen tot de turnfinale van de Olympische Spelen in Rio de Janeiro, nadat hij door kwesties omtrent zijn gedrag naar Nederland was gestuurd en daardoor niet aan de finale deel zou kunnen nemen. Zowel Yuri van Gelder als NOC*NSF werden in het kort geding bijgestaan door een advocaat.

U krijgt zo een passage te lezen uit het pleidooi van de advocaat van NOC*NSF.

Klik op de pijl om door te gaan.

Figuur 1. Informatietekst voor Knijff-origineel en Knijff-gemanipuleerd.

Na het lezen van de informatietekst kregen respondenten één van de vier tekstversies te lezen en werd hen gevraagd hoe natuurlijk ze de zojuist gelezen passage vonden. Op ditzelfde scherm werden de testvragen aan de respondenten voorgelegd.

Na beantwoording van de testvragen werden achtereenvolgens de controlevragen over de inhoud en voorkennisvragen voorgelegd. Als onderdeel van de debriefing werd aan respondenten gevraagd wat ze dachten dat het doel van het onderzoek was, waarna zij een conditie-specifieke uitleg te lezen kregen met wat meer details over het doel van het onderzoek. Tot slot werd respondenten nogmaals toestemming gevraagd voor het gebruik van hun data, en bedankt voor hun deelname. Het invullen van de vragenlijst duurde ongeveer vijf minuten.

4 Resultaten¹²

Met MANOVA's is de vergelijkbaarheid tussen de groepen gecontroleerd voor de voorkennisvragen (kennis over de zaak, juridische kennis, etc. vgl. paragraaf 3.2.2) en de gepercipieerde natuurlijkheid van de tekst. Tussen de groepen 'Hellingman-origineel' en 'Hellingman-gemanipuleerd' bleken

12 Online zijn in Bijlage 6a alle data te vinden die tijdens het onderzoek verzameld zijn, en in Bijlage 6b de bijbehorende legenda – zie https://osf.io/xutj9/files/osfstorage?view_only=13fa779b32624c06946fbeb7bdbdc7f.

geen significante verschillen te bestaan. Voor de groepen 'Knijff-origineel' en 'Knijff-gemanipuleerd' was er een verschil op het gebied van juridische kennis: respondenten in de groep 'Knijff-origineel' gaven aan meer juridische kennis te hebben ($M = 2.69$; $SD = 0.54$) dan de groep 'Knijff-gemanipuleerd' ($M = 2.40$; $SD = 0.72$), $F(1, 105) = 5.54$, $p = .02$. Om te controleren voor dit verschil in juridische kennis is voor de vergelijking van deze groepen een MANCOVA uitgevoerd met juridische kennis als covariaat (zie verder paragraaf 4.2).

4.1 De advocaat van Van Gelder: Hellingman-origineel vs. Hellingman-gemanipuleerd

In hoeverre sturen de stilistische keuzes van Hellingman de beeldvorming over Van Gelder? Vinden respondenten die de originele tekstversie van Hellingman hebben gelezen Van Gelders gedrag minder ernstig/afkeurenswaardig, schrijven ze hem minder verantwoordelijkheid toe voor de ontstane situatie, en vinden zij het oordeel van de rechter minder rechtvaardig dan respondenten die de gemanipuleerde tekstversie van Hellingmans pleidooi hebben gelezen? Om na te gaan of de groep 'Hellingman-origineel' lager scoort op deze drie afhankelijke variabelen dan de groep 'Hellingman-gemanipuleerd' is een MANOVA uitgevoerd. Tabel 3 geeft de resultaten.

Er werd geen effect gevonden van tekstversie op de afhankelijke variabelen. De respondenten in de groep 'Hellingman-origineel' vonden Van Gelders gedrag dus niet minder afkeurenswaardig, ze schreven hem niet minder verantwoordelijkheid toe, en vonden het oordeel van de rechter niet minder rechtvaardig dan de respondenten in de groep Hellingman-gemanipuleerd.

Tabel 3. Gemiddelden (M), standaarddeviaties (SD) en uitkomsten van de MANOVA van de afhankelijke variabelen voor de groepen 'Hellingman-origineel' en 'Hellingman-gemanipuleerd'.

	Hellingman- origineel (N = 50)	Hellingman- gemanipuleerd (N = 52)	MANOVA
Afkeurenswaardig- heid gedrag Van Gelder	$M = 6.48$, $SD = 2.35$	$M = 6.44$, $SD = 1.76$	$F(1, 100) = .01$, $p = .93$
Verantwoordelijk- heid Van Gelder	$M = 7.82$, $SD = 1.30$	$M = 7.71$, $SD = 1.72$	$F(1, 100) = .13$, $p = .72$
Rechtvaardigheid oordeel rechter	$M = 6.14$, $SD = 2.54$	$M = 6.12$, $SD = 2.52$	$F(1, 100) = .00$, $p = .96$

4.2 De advocaat van NOC*NSF: Knijff-origineel vs. Knijff-gemanipuleerd

In hoeverre sorteren de stilistische keuzes van Knijff effecten op de beeldvorming over Van Gelder? Vinden respondenten die de originele tekstversie van Knijff hebben gelezen Van Gelders gedrag ernstiger/afkeurenswaardiger, schrijven ze hem meer verantwoordelijkheid toe voor de ontstane situatie, en vinden zij het oordeel van de rechter rechtvaardiger dan respondenten die de gemanipuleerde tekstversie van Knijffs pleidooi hebben gelezen? Om na te gaan of de groep 'Knijff-origineel' hoger scoort op deze drie afhankelijke variabelen dan de groep 'Knijff-gemanipuleerd' is een MANCOVA uitgevoerd met 'juridische kennis' als covariaat (gegeven het verschil tussen de twee groepen op deze variabele).

Er werd geen effect gevonden van de onafhankelijke variabele 'tekstversie' op de drie getoetste afhankelijke variabelen (zie Tabel 4). Respondenten in de groep 'Knijff-origineel' beoordeelden Van Gelders gedrag niet als afkeurenswaardiger dan de groep 'Knijff-gemanipuleerd'. Ook was er geen verschil tussen beide groepen in de mate waarin Van Gelder verantwoordelijk werd gehouden voor de gebeurtenissen, noch in de mate waarin het rechterlijk oordeel als rechtvaardig werd gezien.¹³

Tabel 4. Gemiddelden (M), standaarddeviaties (SD) en uitkomsten van de MANCOVA van de afhankelijke variabelen voor de groepen 'Knijff-origineel' en 'Knijff-gemanipuleerd'.

	Knijff-origineel (N = 54)	Knijff-gemanipuleerd (N = 53)	MANCOVA
Afkeurenswaardigheid gedrag Van Gelder	$M = 7.46, SD = 1.89$	$M = 7.32, SD = 2.23$	$F(1, 104) = .03, p = .87$
Verantwoordelijkheid Van Gelder	$M = 8.37, SD = 1.59$	$M = 8.40, SD = 1.45$	$F(1, 104) = .10, p = .76$
Rechtvaardigheid oordeel rechter	$M = 7.80, SD = 1.70$	$M = 7.30, SD = 2.16$	$F(1, 104) = .64, p = .43$

4.3 Hellingman-origineel vs. Knijff-origineel

De formuleringskeuzes van beide advocaten sorteren dus niet de beoogde effecten. Dit roept de vraag op of de algemene aard van het pleidooi (d.w.z.:

¹³ Er is ook een MANOVA uitgevoerd waarbij niet is gecontroleerd voor de invloed van juridische kennis, maar ook in deze analyse werden tussen beide groepen geen significante verschillen gevonden.

Tabel 5. Gemiddelden (M), standaarddeviaties (SD) en uitkomsten van de MANOVA van de afhankelijke variabelen voor de groepen 'Knijff-origineel' en 'Hellingman-origineel'.

	Knijff-origineel (N = 54)	Hellingman- origineel (N = 50)	MANOVA
Afkeurenswaardigheid gedrag Van Gelder	<i>M</i> = 7.46, <i>SD</i> = 1.89	<i>M</i> = 6.48, <i>SD</i> = 2.35	$F(1, 102) = 5.56, p = .02$
Verantwoordelijkheid Van Gelder	<i>M</i> = 8.37, <i>SD</i> = 1.59	<i>M</i> = 7.82, <i>SD</i> = 1.30	$F(1, 102) = 3.68, p = .06$
Rechtvaardigheid oordeel rechter	<i>M</i> = 7.79, <i>SD</i> = 1.70	<i>M</i> = 6.14, <i>SD</i> = 2.54	$F(1, 102) = 15.50, p < .001$

aansturend op Van Gelders onschuld (Hellingman) of schuld (Knijff)) wél van invloed is op de manier waarop het pleidooi wordt geëvalueerd of dat respondenten wellicht ongeacht de tekst die ze lezen hun oordeel klaar hebben over de zaak. Om die vraag te beantwoorden is met een MANOVA onderzocht of de originele tekstversies ('Hellingman-origineel' en 'Knijff-origineel') van elkaar verschillen op de drie getoetste afhankelijke variabelen (er was geen verschil in de voorkennis-variabelen tussen deze groepen). Tabel 5 geeft de resultaten weer.

Respondenten die de tekstversie 'Knijff-origineel' hadden gelezen, vonden Van Gelders gedrag significant afkeurenswaardiger en het rechterlijk oordeel rechtvaardiger dan respondenten in de groep 'Hellingman-origineel'. De mate waarin verantwoordelijkheid aan Van Gelder werd toegeschreven, bleek niet significant te verschillen.

Uit deze resultaten blijkt dat Van Gelders gedrag als afkeurenswaardiger wordt beoordeeld en dat het oordeel van de rechter rechtvaardiger wordt gevonden bij de tekstversie die erop gericht is Van Gelders schuld aan te tonen in plaats van zijn onschuld. Dit indiceert dat de algemene aard van het pleidooi van invloed is op de manier waarop de gebeurtenissen en het daaropvolgende oordeel van de rechter gepercipieerd worden; voor de door ons onderzochte formuleringskeuzes kan die conclusie niet getrokken worden.

5 Conclusie en discussie

Het doel van dit artikel was gehoor te geven aan de oproep om taalkundig-stilistisch onderzoek te complementeren met experimenteel onderzoek,

om zo stelliger uitspraken te kunnen doen over de effecten van formuleringskeuzes. Daartoe is onderzocht of strategische formuleringskeuzes die de advocaten in de zaak 'Van Gelder' bewust of onbewust maakten in het licht van hun retorische doelen (vgl. Van Leeuwen & Van Haaften 2018) ook daadwerkelijk effect hebben op de afkeurenswaardigheid van Van Gelders gedrag, de mate van toegeschreven verantwoordelijkheid voor de gebeurtenissen, en de mate van rechtvaardigheid van het rechterlijk oordeel. Ons experiment laat zien dat de inhoudelijke aard van het pleidooi van invloed is op de beeldvorming van Van Gelder; voor de strategische formuleringskeuzes kan die conclusie niet getrokken worden.

De resultaten van ons experiment zijn verrassend, onder meer omdat in eerder experimenteel onderzoek naar formuleringskeuzes (waarbij deels ook dezelfde fenomenen zijn onderzocht) er wel effecten werden gevonden. Zo laten Fausey & Boroditsky (2010) zien dat de mate van 'agentiviteit', d.w.z. de mate waarin iemand als handelende instantie wordt voorgesteld, van invloed is op de mate waarin mensen iemand verantwoordelijk houden voor bepaalde acties. Ook in ons tekstmateriaal is de mate van agentiviteit gemanipuleerd (vgl. bijvoorbeeld in Tabel 1 de formuleringskeuzes 'is hem enkele malen... in de hand gedrukt' met 'heeft hij enkele malen ... gedronken'), maar deze manipulatie had in het huidige experiment dus geen effect. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld eufemistische formuleringskeuzes, waarvoor bijvoorbeeld Gladney & Rittenburg (2005) en Walker e.a. (2021) effecten rapporteren op de beeldvorming. Ook eufemistische woordkeuzes speelden in onze tekstmanipulaties een rol (zie in Tabel 1 bijvoorbeeld Hellingmans gebruik van 'nachtrust inhalen' i.p.v. 'tot halverwege de middag in bed liggen' of spreken van een 'avondje uit' in plaats van een 'stapavond') zonder dat ze effect sorteerden.

Een mogelijke verklaring voor deze discrepantie kan gezocht worden in het gebruikte materiaal. In ons experiment hebben wij de combinatie van tal van stijlmanipulaties getoetst, waardoor we geen uitspraken kunnen doen over de effecten van individuele stijlmiddelen. De rationale daarachter was dat de kans op een effect het grootst zou zijn als we zo veel mogelijk formuleringskeuzes zouden aanpassen waarvan aannemelijk kan worden gemaakt dat ze in een bepaalde richting sturen; bij het vinden van zo'n effect zou vervolgonderzoek zich dan kunnen richten op de bijdrage van individuele stijlmiddelen aan dat effect. Nu echter blijkt dat we geen verschillen vinden tussen de teksten, kunnen we alleen zeggen dat onze combinatie van aanpassingen kennelijk geen verschil maakte. Strikt genomen kunnen we daarmee dus niet uitsluiten dat sommige manipulaties een effect sorteerden dat teniet gedaan werd door tegengestelde effecten van andere tekstmanipulaties. Erg plausibel is deze verklaring wat ons betreft echter niet. Aan onze tekstmanipulaties ligt een

taalkundig-stilistische analyse ten grondslag die tot *gemotiveerde* hypothesen leidde over de effecten van de stijlmiddelen in kwestie; dat bepaalde manipulaties dan een diametraal *tegenovergesteld* effect zouden sorteren dan verwacht, is wat ons betreft niet erg waarschijnlijk. Een aannemelijker mogelijke verklaring is wat ons betreft dat wij, anders dan gebruikelijk is in experimenteel onderzoek naar formuleringskeuzes, hebben gewerkt met ‘echt’ taalgebruik, in die zin dat de geconstrueerde tekstpassages zijn samengesteld uit zinnen die daadwerkelijk zo door de advocaten zijn geformuleerd. Dit legt beperkingen op aan de experimentele condities: met verzonnen tekstjes zou het contrast tussen de ‘originele’ en ‘gemanipuleerde’ tekstversies groter kunnen zijn gemaakt. Zo spreekt Knijff in de originele tekstversie van ‘drankgebruik’, waar ‘drankmisbruik’ voor zijn retorische doelstellingen sterker zou zijn geweest, en had hij kunnen spreken van ‘geboden’ of ‘regels’ in plaats van ‘instructies’ die niet werden opgevolgd (zie Tabel 2). Het contrast tussen de originele en gemanipuleerde tekstversie zou dan groter zijn geweest. Het feit dat wij geen effecten vinden van formuleringskeuzes betekent dus niet noodzakelijkerwijs dat formuleringskeuzes er niet toe doen: het uitblijven van effecten in ons experiment kan ook te maken hebben met onze tekstmanipulaties.

Daarnaast zijn wij er in ons experiment van uitgegaan dat een grotere verantwoordelijkheid voor gebeurtenissen rechtstreeks leidt tot een sterkere perceptie van dader- of slachtofferschap (d.w.z. dat formuleringskeuzes die Van Gelder een grotere verantwoordelijkheid toeschrijven hem neer zouden zetten als dader terwijl formuleringskeuzes die hem minder verantwoordelijkheid toeschrijven op slachtofferschap zouden duiden). We zien echter dat er geen significant verschil is in de mate waarin respondenten Van Gelder verantwoordelijkheid toedichten, zelfs niet als we de twee meest verschillende teksten (Hellingman-origineel en Knijff-origineel) met elkaar vergelijken. Deze bevinding suggereert dat de link tussen verantwoordelijkheid en dader- of slachtofferschap wellicht voor de respondenten niet zo helder was en dus dat we de vraagstelling wat betreft dit construct anders hadden moeten vormgeven.

Een andere factor die het uitblijven van effecten van formuleringskeuzes kan verklaren is de invloed van voorkennis. Vrijwel alle respondenten gaven aan Van Gelder al te kennen, en hoewel een kleine meerderheid geen duidelijk positieve of negatieve mening had over de turner, stond ongeveer een kwart van de respondenten wel negatief tegenover hem.¹⁴ Het is niet onaannemelijk dat respondenten door hun voorkennis minder

14 24.1% van de proefpersonen antwoordden dat zij een enigszins negatieve of zeer negatieve houding hadden t.a.v. Van Gelder; 56.3% van de respondenten omschreef hun houding als niet positief, niet negatief.

gemakkelijk te overtuigen waren met de relatief subtiele aanpassingen in formuleringskeuzes. Van Gelder was in het decennium voorafgaand aan de Olympische Spelen meermalen negatief in het nieuws geweest; wellicht waren de bestaande opinies daardoor al dusdanig sterk dat de formuleringskeuzes in de pleidooien minder invloed hadden op de opinievorming dan wanneer een sporter met een 'onbeschreven blad' centraal had gestaan.

Het feit dat werken met 'echt taalgebruik', in een zaak waar personen al voorkennis over hebben, wellicht invloed heeft gehad op de uitkomsten van het onderzoek betekent wat ons betreft niet dat de mogelijke invloed van voorkennis zou moeten worden weggenomen: juist door te werken met echte teksten die daadwerkelijk in een bepaalde context hebben gefunctioneerd, wordt de ecologische validiteit van het onderzoek versterkt (Boeynaems e.a. 2017, p. 130-131). Bovendien moet opgemerkt worden dat dit soort voorkennis in eerder onderzoek geen rol leek te spelen. Sterker nog, formuleringskeuzes zouden volgens Fausey & Boroditsky (2010) zo dwingend kunnen zijn, dat ze taalgebruikers een duidelijke kant op zouden sturen, zelfs als ze veel voorkennis hadden over een gebeurtenis (het lezen van een agentieve beschrijving van een reeds bekende gebeurtenis zorgde er in hun onderzoek voor dat participanten de handelende persoon zagen als schuldiger en meer aansprakelijk dan wanneer participanten een niet-agentieve beschrijving van dezelfde gebeurtenis lasen). In het geval van het huidige onderzoek moeten we echter concluderen dat de formuleringskeuzes niet diezelfde dwingende kracht hadden. Hoewel we een verschil zien in de beoordelingen van de respondenten als ze een duidelijk pleidooi voor of tegen Van Gelder lezen (respondenten zijn positiever over Van Gelder als ze het pleidooi van zijn advocaat hebben gelezen dan als ze het pleidooi van de NOC*NSF advocaat hebben gelezen), zijn de formuleringsverschillen op zich kennelijk niet afdoende om taalgebruikers op een duidelijk verschillende manier te sturen in hun evaluaties.

Tot slot: wat betekent het feit dat we geen effecten van formuleringskeuzes hebben kunnen vinden voor het belang van taalkundig-stilistisch onderzoek? Anders geformuleerd: doet het feit dat we geen effecten hebben gevonden afbreuk aan het belang van tekstanalytisch onderzoek naar formuleringskeuzes, zoals dat in taalkundig-stilistische studies (zoals die van Van Leeuwen & Van Haften (2018)) gebruikelijk is? Wat ons betreft is het antwoord op die vraag duidelijk 'nee': de twee vormen van stijlonderzoek leveren andere soorten uitkomsten en zijn nadrukkelijk complementair aan elkaar. Met taalkundig-stilistisch onderzoek kunnen op systematische wijze patronen aan het licht worden gebracht in formuleringskeuzes die taalgebruikers bewust of onbewust inzetten ter ondersteuning van hun retorische doelen. Of die retorische doelen ook daadwerkelijk ondersteund worden door die

keuzes kan vervolgens in experimenteel onderzoek bekeken worden. Uiteraard zal de specifieke experimentele context hierbij een belangrijke rol spelen. Het is bijvoorbeeld goed denkbaar dat taalgebruikers die via een online vragenlijst gevraagd worden om een gebeurtenis te evalueren die vijf jaar eerder plaats heeft gevonden anders reageren op de pleidooien dan als ze fysiek aanwezig waren geweest in de rechtbank en aldaar de pleidooien gehoord hadden. Het is dus op basis van het huidige onderzoek niet te zeggen of de formuleringskeuzes in kwestie destijds wel of niet de beoogde effecten gesorteerd hebben. We kunnen alleen concluderen dat onze manipulaties kennelijk te subtiel waren om, met onze opzet, een verschil in evaluatie aan te tonen. Dit biedt wel de basis om in vervolgonderzoek te kijken of minder subtiele verschillen in formuleringskeuzes of gevoeliger meetmethoden wel tot verschillende evaluaties zouden kunnen leiden. Op deze wijze kunnen taalkundig-stilistisch en experimenteel onderzoek elkaar aanvullen en versterken: taalkundig-stilistische analyse biedt de basis voor het formuleren van specifieke hypotheses die experimenteel onderzocht kunnen worden, en experimenteel onderzoek kan bijdragen aan hernieuwde theorievorming over de formuleringskeuzes in kwestie.

Referenties

- Boeynaems, A., Burgers, C., Konijn, E.A. & Steen, G.J. (2017). The Effects of Metaphorical Framing on Political Persuasion: A Systematic Literature Review. *Metaphor and Symbol* 32(2), 118-134.
- Fausey, C.M., & Boroditsky, L. (2010). Subtle linguistic cues influence perceived blame and financial liability. *Psychonomic Bulletin & Review*, 17(5), 644-650. doi:10.3758/PBR.17.5.644
- Gladney, G.A., & Rittenburg, T.L. (2005). Euphemistic text affects attitudes, behaviour. *Newspaper Research Journal*, 26(1), 28-41.
- Haaften, T. van (2021). *De stijl van betogen*. Rede gehouden ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar Taalbeheersing van het Nederlands aan de Universiteit Leiden, 22 november. Universiteit Leiden.
- Haaften, T. van, & Leeuwen, M. van (2021). On the relation between argumentative style and linguistic style: Integrating linguistic-stylistic analysis systematically into the analysis of argumentative style. *Journal of Argumentation in Context*, 10(1), 97-120. doi:10.1075/jaic.20014.haa
- Hart, W., & Albarracín, D. (2011). Learning about what others were doing: Verb aspect and attributions of mundane and criminal intent for past actions. *Psychological Science*, 22(2), 261-266. doi:10.1177/0956797610395393

- Leeuwen, M. van, & Haafden, T. van (2018). Een avondje stappen of nachtelijke escapades? In J. de Jong, O. van Marion & A. Rademaker (Red.), *Vertrouw mij! Manipulaties van imago* (pp. 141-145). Amsterdam: AUP.
- Leeuwen, M. van (2015). *Stijl en politiek: Een taalkundig-stilistische benadering van Nederlandse parlementaire toespraken*. Utrecht: LOT.
- Liebrecht, C. C. (2015). *Intens krachtig. Stilistische intensieveerders in evaluatieve teksten*. Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen.
- NOS (2016, 9 augustus). *TeamNL stuurt Van Gelder per direct naar huis na alcoholgebruik*. Geraadpleegd op 17 maart 2022 op: <https://nos.nl/artikel/2124147-van-gelder-misdraagt-zich-in-rio-en-moet-naar-huis>.
- Onrust, M., Verhagen, A. & Doeve, R. (1993). *Formuleren*. Houten/Zaventem: Bohn Stafleu van Loghum.
- Stukker, N., & Verhagen, A. (2019). *Stijl, taal en tekst. Stilistiek op taalkundige basis*. Leiden: Leiden University Press.
- Walker, A.C., Turpin, M.H., Meyers, E.A., Stolz, J.A., Fugelsang, J. A., & Koehler, D.J. (2021). Controlling the narrative: Euphemistic language affects judgements of actions while avoiding perceptions of dishonesty. *Cognition*, 211, 104633. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2021.104633>

Over de auteurs

Maarten van Leeuwen is als universitair docent verbonden aan het Leiden University Centre for Linguistics. Hij doet onderzoek naar retorische consequenties van formuleringskeuzes in o.a. de politiek, en naar de vraag hoe voor dergelijk onderzoek taalkundig-stilistische en argumentatietheoretische inzichten op zinvolle wijze kunnen worden geïntegreerd.

Hannah De Mulder is als universitair docent verbonden aan het Leiden University Centre for Linguistics. Zij doet psycholinguïstisch onderzoek naar de relatie tussen taal en cognitie bij zowel kinderen als volwassenen. Haar focus ligt daarbij vooral op de relatie tussen (de ontwikkeling van) het taalvermogen en (de ontwikkeling van) sociaal-cognitieve vaardigheden.

Astrid den Hollander voltooide in 2021 haar master Neerlandistiek aan de Universiteit Leiden met als specialisatie Taalbeheersing. Dit artikel is mede gebaseerd op het onderzoek dat zij voor haar masterscriptie verrichtte.